

KRI

Karpatský rozvojový inštitút, Letná 27, 040 01 Košice
tel.: 055/ 7994920 fax: 055/ 7994922
e-mail: kri@kri.sk www.kri.sk

Hlavné smery rozvoja stredného odborného školstva na Východnom Slovensku

doc. RNDr. Oto Hudec, CSc.
Ing. Alena Kozlayová
RNDr. Andrej Šteiner, CSC.
Ing. Tomáš Želinský
RNDr. Michal Blaško, PhD.

2007

Scenáre vývoja v oblasti stredného odborného školstva na Slovensku

V predošlých kapitolách sme zmapovali súčasný stav v oblasti stredného odborného školstva z pohľadu tzv. kľúčových faktorov, ktoré vytvárajú prostredie a stredné odborné školstvo v SR ovplyvňujú. Týmito faktormi (a v rámci nich významnými pod faktormi) sú:

- politika štátu, uskutočňovaná prostredníctvom jeho kompetencií a nástrojov;
 - *Kurikulárna reforma; Určovanie vzdelávacích kapacít; Overovanie kvality vzdelávania v SOŠ; Financovanie SOŠ; Legislatíva v oblasti SOŠ; Status a vzdelávanie učiteľov*
- politika zriaďovateľa, uskutočňovaná prostredníctvom jeho kompetencií a nástrojov;
 - *Zriaďovanie, združovanie, spájanie a zrušovanie škôl; Obsadzovanie riadiacich postov; Pôsobnosť vo veciach výchovy a vzdelávania; Prerozdelenie financií SOŠ*
- politika školy, uskutočňovaná prostredníctvom jej kompetencií, úloh a nástrojov;
 - *Kvalita vyučovacieho procesu; Efektívny manažment školy*
- vývoj počtu študentov;
 - *Demografický vývoj; Voľba odboru strednej školy*
- uplatniteľnosť absolventov a súlad ponuky a dopytu po práci.

Identifikované kľúčové faktory však nielen určujú súčasnú podobu SOŠ, ale ako tzv. hybné, resp. brzdiace sily v oblasti rozvoja umožňujú na expertnej báze formulovať očakávané a žiaduce zmeny v ich jednotlivých pod faktoroch a definovať tak podobu ďalšieho vývoja v oblasti stredného odborného školstva na Slovensku. Tým, že sa dané faktory môžu meniť v jednotlivých uvažovaných prípadoch rôzne a súčasne v rôznych vzájomných kombináciách, je možné aj vývoj v oblasti SOŠ popísať v sérii rôznych alternatív – scenárov.

Pri formulácii scenárov vývoja sme v našom prípade uvažovali s časovým horizontom do roku 2015 a vychádzali z dostupných analytických podkladov, názorov a skúseností oslovených expertov, ako aj z Prognózy sociálno-ekonomického vývoja regiónu Slovensko - Východ do roku 2015 realizovanej v rámci Integrovaného štúdia podmienok ďalšieho rozvoja regiónu Slovensko - Východ¹. Pre zjednodušenie uvažovania a zdôraznenie potreby výraznejšej pozitívnej zmeny boli napokon aj za podmienky vysokej pravdepodobnosti výskytu a ľahkej porovnateľnosti ich dopadov vytvorené **dva scenáre ďalšieho vývoja stredného odborného školstva** na Slovensku so špecifickým dôrazom na SOŠ na Východnom Slovensku – **stagnačný a rozvojový**.

¹ Integrovaná štúdia podmienok ďalšieho rozvoja regiónu Slovensko – Východ. KRI, 2006

Stagnačný scenár je definovaný ako scenár, ktorý zachytáva trendy evidentné v poslednom období. Predstavuje zotrvačný/udržiavací variant a taký vývoj, kedy v dôsledku konzervácie súčasného stavu v ďalšom období nedôjde k výraznejšej pozitívnej zmene v predmetnej oblasti. Jednou z jeho alternatív môže byť až prípadná degradácia – tým, že sa nielen neudrží súčasný stav, ale predovšetkým sa nepodarí zachytiť rýchle a globálne významné zmeny v oblasti odborného vzdelávania a výchovy.

Rozvojový scenár vývoja naopak zvýrazňuje dynamické prvky zmien a pružné reakcie. Je alternatívou pozitívneho a žiaduceho vývoja v oblasti SOŠ. Prognózovanie vývoja bolo zároveň čiastočne späté s definovaním aktivít, ktorými môžeme dospieť k dosiahnutiu danej alternatívy stavu v oblasti SOŠ.

1. Stagnačný scenár

Politika štátu

Z dôvodu neriešenia/absencie komplexnej prestavby vzdelávacieho systému v SR nie je politika štátu ani v oblasti SOŠ dostatočne účinná. Prijímané zmeny legislatívneho, finančného a inštitucionálneho rámca len čiastočne riešia najpálčivejšie otázky výchovy a vzdelávania.

Aj napriek tomu, že prvé reformné kroky už boli uskutočnené a smerujú ku kurikulárnej reforme, návrhu nového zákona o výchove a vzdelávaní, zamýšľanej zmene zákona o štátnej správe v školstve a školskej samospráve, nevedú sami o sebe k želanej a potrebnej zmene v školskom systéme.

Proces tvorby štátnych a predovšetkým školských vzdelávacích programov nie je jednoduchý. Proklamovaná decentralizácia a väčšia miera rozhodovania na úrovni samotných škôl však je len formálna. Rozhodujúca časť obsahu vzdelávacích osnov je i naďalej určovaná centrálnou a záväzne pre jednotlivé druhy a typy SOŠ. Význam školských vzdelávacích programov tak je v mnohých prípadoch minimálny a v blízkom horizonte nie sú dosiahnuté zamýšľané zmeny a efekty kurikulárnej reformy. Podobný centralistický prístup platí aj pri určovaní vzdelávacích kapacít, predovšetkým pri schvaľovaní nových študijných/učebných odborov v jednotlivých školách. V legislatíve nie sú určené záväzné jednoznačné kritériá, ktoré by sa mali zohľadňovať pri uskutočňovaní zmien v sieti škôl tak na úrovni MŠ ako aj na úrovni zriaďovateľa.

Systém externého hodnotenia škôl nie je dostatočne efektívne nastavený a objektívny. Neposkytuje ucelený pohľad na úroveň vzdelávacej sústavy, ani adekvátnu spätnú väzbu školám, a informácie potrebné pri rozhodovaní o výbere školy. Jediným garantom kvality vzdelávania sú naďalej priamo riadené organizácie MŠ, ktorých výstupy v oblasti kontroly a hodnotenia kvality vzdelávania nie sú dostatočne systematické a komplexné.

Normatívne financovanie školstva síce vytvorilo ekonomický nástroj na to, aby regionálne školstvo fungovalo efektívnejšie (zastavil sa nárast prezamestnanosti, nadmerné kapacity sa začali redukovať, zdroje sa začali využívať efektívnejšie), avšak pri rozhodovaní o výške finančného príspevku je naďalej v rozhodujúcej miere uplatňované len kritérium počtu žiakov. Nezmeneným a rovnakým financovaním štátnych a neštátnych škôl štát aj naďalej vytvára nekonkurenčné prostredie v prospech súkromných škôl.

Ani dlho očakávaná zmena školskej legislatívy/školského zákona nepripraví dostatočne vzdelávacie prostredie na realizáciu potrebných zmien, čím sa brzdia modernizačné trendy vo vzdelávaní. Legislatíva neposkytuje dostatočný priestor na realizáciu obsahovej reformy, neumožňuje presadzovanie inovácií do vzdelávacej praxe a na ďalšie obdobie konzervuje direktívne riadenie školského systému.

Čoraz viac badateľná kríza učiteľského povolania sa prehľbuje. Proklamovaná snaha o skvalitnenie vzdelávacieho systému nie je podložená kľúčovými hráčmi – kvalitnými učiteľmi. Aj napriek snahám o nastavenie efektívnejšieho systému odmeňovania a kariérneho rastu učiteľov nie sú učitelia stále dostatočne finančne hodnotení. Jestvujúce pracovné podmienky a nedostatočný priestor pre inovácie a ich profesijný rozvoj vytvárajú nemotivujúce podmienky pre ich udržanie a schopnosť reakcie na dynamické zmeny vo výkone povolania.

Politika zriaďovateľa

Politika zriaďovateľov SOŠ je i naďalej pri zriaďovaní študijných odborov prioritne orientovaná predovšetkým na tie, ktoré absolventi základných škôl a ich rodičia považujú za vysoko atraktívne. Jediným kritériom pri rozhodovaní krajských samospráv o počtoch tried jednotlivých odborov je počet prihlásených záujemcov. Kritérium hospodárnosti vynaložených prostriedkov je naďalej jediným, resp. dominantným, určujúcim pri rozhodovaní o združovaní, spájaní a zrušovaní SOŠ v zriaďovateľskej pôsobnosti krajov. Rozhodovanie o počte a charaktere študijných odborov nevychádza z prognóz ďalšieho vývoja kraja.

Spôsob rozhodovania pri obsadzovaní riaditeľských postov SOŠ prebieha podľa platných „starých“ kritérií, teda nedostatočne zvažujúcich manažérske zručnosti a skúsenosti uchádzačov, resp. vyberajú ich osoby, ktoré často nevedia, aké sú skutočné predpoklady pre výkon tejto funkcie.

V oblasti financovania sú zriaďovatelia naďalej iba „sprostredkovateľmi“ finančných operácií medzi štátnym rozpočtom a strednými školami. Zriaďovateľ tým pádom nemôže priamo prostredníctvom financovania ovplyvňovať chod škôl (napr. upravovať objem finančných prostriedkov určených pre školy v závislosti od kvality výučby).

Politika školy

Nezmenený systém normatívneho financovania má za následok orientáciu politik väčšiny SOŠ na kvantitatívny prístup, tzn. stredné školy prijímajú na štúdium absolventov základných škôl bez ohľadu na ich študijné výsledky aj za cenu výrazného zníženia kvality výučbového procesu a výstupov vzdelávania. V dôsledku potláčania významu orientácie na kvalitu, nie kvantitu, klesá nielen úroveň vedomostí žiakov prijímaných na SOŠ, ale aj kredit škôl, kvalita výučbového procesu, a predovšetkým miera uplatniteľnosti absolventov SOŠ na trhu práce a tým konkurencieschopnosť SOŠ.

Školy nedostatočne zapájajú zamestnávateľskú sféru do plánovacích procesov rozvoja školy, resp. do formovania obsahu a kvality vyučovacieho procesu, čo vedie k ďalšiemu „odtrhnutiu ponuky od potrieb“.

Zlepšovanie manažérskych zručností riadiacich pracovníkov škôl nie je systematické a nenapreduje požadovaným tempom, tzn. nie je jednou z priorít školy. V oblasti plánovania je tvorba rozvojových koncepcií SOŠ v mnohých prípadoch realizovaná „pro forma“, čím uniká zmysel strategického plánovania na úrovni škôl. Pri realizácii marketingu sa školy spoliehajú sami na seba, čo bez dostatočných zručností a skúseností nevedie k žiadanému efektu. Marketingové plány nie sú formalizované, ale len „v hlavách“ a nemajú jasne stanovené priority a ciele, čo pracovníkov škôl nenúti k ich napĺňaniu.

Školy síce vypracovávajú autoevaluačné správy, no tým celý proces sebahodnotenia školy končí. Na jednej strane má vedenie školy záujem na zvyšovaní úrovne výučby, no normatívne financovanie ich núti zamerať sa na politiku prijímania absolventov stredných škôl so znižovaním vstupných požiadaviek. Kritériá samohodnotenia sú zo strany školy nastavené tak, že zníženie kvality sa prejaví čo najmenej.

Manažmenty SOŠ nie sú dostatočne pripravené na získavanie a využívanie externých zdrojov, ani na rozvoj podnikateľských činností, prípravu kvalitných podnikateľských plánov a ich realizáciu v praxi. Naďalej tak pretrváva vysoká závislosť na financovaní zo strany štátu a biznis model fungovania SOŠ ak funguje, tak iba vo veľmi oklieštenej podobe.

Vývoj počtu študentov

Vzhľadom na neexistenciu jasných kritérií určovania vzdelávacích kapacít zo strany štátu, ako aj politiky otvárania tried v stredných školách zo strany zriaďovateľa rastie aj naďalej počet novoprijatých študentov na štúdium v gymnáziách v neprospech odborných škôl, pričom najhorší vývoj je zaznamenaný u SOU.

V dôsledku nenastavenia zmenených podmienok vplyvujúcich na počty absolventov základných škôl prijatých do stredných škôl čaká najhorší osud predovšetkým stredné odborné učilišťa. Kým v školskom roku 1999/2000 nastúpilo do prvých ročníkov SOU približne 50% všetkých prvákov v stredných školách, do roku 2010/2011 by mal podiel klesnúť až na niečo okolo 20%.

Uplatniteľnosť absolventov a súlad ponuky a dopytu po práci

Nezmenený systém normatívneho financovania spolu s neexistenciou jednoznačných kritérií pri zmenách v sieti škôl na štátnej, ale aj regionálnej úrovni, ako aj nepriaznivý demografický vývoj a nadmerné vzdelávacie kapacity sú príčinami deformácie trhu vzdelávania. Uprednostňovanie gymnázií pred SOŠ a SOŠ pred SOU vedie k zániku mnohých SOU, resp. zlučovaniu s inými školami.

Dôsledky pre trh práce sú rovnako negatívne, trh práce je deformovaný. Rastie dopyt po robotníckych profesiách, no absolventov SOU je nedostatok. Na robotnícke pozície sú prijímaní absolventi s vyšším vzdelaním, ktorí však nemusia mať vždy dostatok praktickej prípravy, čo spôsobuje rast nákladov na zaškolenie zo strany zamestnávateľov.

Uplatňovanie nevhodných kritérií pri zasahovaní do siete škôl vedie k nevhodnej štruktúre študijných a učebných odborov. Chýbajú profesie, o ktoré prejavujú záujem zamestnávatelia a na druhej strane má mnoho absolventov problémy uplatniť sa na trhu práce.

V regióne východného Slovenska tak dochádza k štrukturálnej nezamestnanosti, čo je pre ekonomiku najhoršou formou nezamestnanosti.

Stagnačný scenár – Zhrnutie

- *v dôsledku nezrealizovania komplexnej zmeny a prestavby vzdelávacieho systému nie je politika v oblasti odborného vzdelávania a prípravy dostatočne účinná a napriek čiastkovým úpravám je školský systém neprispôsobiteľný modelu modernej trhovej ekonomiky;*
- *decentralizácia a rozdelenie kompetencií na jednotlivých úrovniach riadenia SOŠ sú len formálne a málo účinné;*
- *stredné odborné školstvo poskytuje iba obmedzenú ponuku vzdelávacích ciest*

a obsah vzdelávania je stále značne unifikovaný, určený centrálnou, takže neumožňuje uspokojovať diferencované potreby a záujmy odlišných skupín populácie;

- *neexistuje efektívny systém riadenia kvality vzdelávania;*
- *absentuje zisťovanie a hodnotenia kvality a efektívnosti vzdelávania na všetkých úrovniach riadenia SOŠ, vrátane autoevaluačného hodnotenia jednotlivých SOŠ;*
- *nepriaznivý je stav v oblasti zabezpečovania kvality, postavenia a profesijných perspektív pedagogických zamestnancov – aj s ohľadom na špecifické požiadavky, ktoré by mali byť kladené na manažmenty SOŠ;*
- *nedostatočná a slabá je podpora prepájania trhu vzdelávania a trhu práce – neexistuje koordinátor v tejto oblasti, SOŠ nemôžu a nedokážu pružne reagovať a prispôbovať vzdelávacie programy (ponuku vzdelávania) potrebám trhu, nízka je miera participácie kľúčových aktérov trhu práce.*

2 Rozvojový scenár

Politika štátu

V oblasti ďalšieho fungovania vzdelávacieho systému v SR dochádza k zmene zásadnou a dôslednou reformou vzdelávania, ktorá má komplexnú podobu a dlhodobú povahu. Postupnosť a kontinuita radu následných a na seba nadväzujúcich krokov a súbežných činností zabezpečuje plynulosť priebehu reformy a efektívne dosiahnutie jej cieľov. Znamená to, že v tom istom čase je prijímaná nová legislatíva zavádzajúca nové mechanizmy do systému škôl a školských zariadení, rozsiahlo a diskurzívnym spôsobom je informovaná verejnosť o zámeroch, cieľoch a jednotlivých krokoch reformy a o postupe pri ich dosahovaní, rušený je monopol priamo riadených organizácií ministerstva školstva na vydávanie záväzných učebných osnov a učebníc, na zabezpečovanie ďalšieho vzdelávania učiteľov a na hodnotenie kvality škôl, školám je umožnená samostatná tvorba vlastných vzdelávacích programov.

Započaté reformné kroky vlády v oblasti vzdelávania (dvojúrovňový model vzdelávacích programov, návrh nového školského zákona, návrh profesijného rozvoja učiteľov v kariérovom systéme) nemajú za úlohu ako čiastkové opatrenia len z krátkodobého hľadiska naplniť vládou definované ciele v programovom vyhlásení. Na základe širokých odborných debát, ktoré sa k daným problematikám otvoria, a tlaku expertných organizácií sú prvou fázou komplexného riešenia prestavby školského systému v SR. Hlavnou prioritou tohto prístupu – prijímanej legislatívy a aktivít vlády, je komplexná prestavba a zmena nastavení fungovania celého vzdelávacieho systému SR smerom k vysoko kvalitnému školstvu. Ako nadstavba na tieto komplexné zmeny, ale zároveň súbežne bežiaci proces, je špecifický dôraz kladený na odborné vzdelávanie a prípravu pre potreby trhu práce.

Reforma obsahu vzdelávania je postavená na novo definovaných princípoch a cieľoch vzdelávania a vychádza zo širšej odbornej diskusie. Za účasti odborníkov z vedy a praxe, podnikateľského sektora a predstaviteľov zamestnávateľských organizácií s celoslovenskou pôsobnosťou je definovaná sústava vzdelávacích odborov. Znížená je miera centralizácie riadenia v tejto oblasti a nové vzdelávacie obsahy pre jednotlivé vzdelávacie odbory sú z úrovne ministerstva definované len rámcovo – tzv. rámcové vzdelávacie programy. Posilnením kompetencií školskej samosprávy a jednotlivých

pedagogických tímov sú rámcové vzdelávacie programy dotvárané na úrovni samotných SOŠ a dávajú priestor pre vytvorenie širokej ponuky jedinečných školských vzdelávacích programov, ktoré prispievajú k rozšíreniu konkurencie v školskom prostredí. V dôsledku iniciovanej komplexnej zmeny školskej legislatívy sú definované kompetencie všetkých kľúčových aktérov vzdelávacej politiky a vzdelávacieho procesu.

Pri rozhodovaní o vzdelávacích kapacitách sa vychádza z jednoznačne definovaných kritérií. Zmeny v sieti škôl, nových učebných a študijných odboroch vychádzajú z očakávaného stavu a do úvahy berú prognózy vývoja v relevantných oblastiach.

V oblasti hodnotenia kvality vzdelávania je postupne zrušený monopol štátnej školskej inšpekcie na výkon kontroly a mechanizmus hodnotenia škôl je rozšírený o ďalšie mechanizmy externého hodnotenia (napr. výstupy nezávislých expertov). Výsledky hodnotení umožňujú objektívnejšie porovnanie kvality jednotlivých škôl a poskytujú všetkým aktérom vzdelávania ucelený obraz o výkone konkrétnych škôl. Zavedené sú prehľadné systémy interného hodnotenia umožňujúce aktívne vstupovať do procesu hodnotenia prostredníctvom vlastných autoevaluačných nástrojov a zosúladené s mechanizmami externého hodnotenia do podoby komplexného systému hodnotenia a riadenia.

V systéme financovanie vzdelávacej sústavy sú pre rozhodovanie o financiách škôl kľúčové novo definované kritériá. Z nich je najväčšia miera dôležitosti kladená potrebe absolventov danej školy v danom regióne, uplatniteľnosti absolventov v predmetnom odbore v SR, náročnosti vzdelávania a odbornej prípravy a reálneho dosiahnuteľného počtu žiakov. Redefinované pravidlá financovania škôl sú zároveň zosúladené so zmenami v obsahu vzdelávania. Vytváraný je čoraz väčší priestor a podmienky na uplatňovanie viacdvojového mimorozpočtového financovania škôl.

V dôsledku otvorenia trhu práce s pedagogickými zamestnancami a zmene v ich ohodnocovaní na základe pracovných výkonov a kvality dosiahnutých výsledkov definovaných jednotlivými školami, ako aj definovaných profesijných štandardov a kompetenčných profilov učiteľov sa zlepšuje postavenie učiteľov a ich pozícia v spoločnosti.

Lepšie je nastavená odborná príprava učiteľov na vysokých školách ako aj systém a možnosti ich ďalšieho/ kariérneho vzdelávania. Funguje otvorený systém ďalšieho vzdelávania učiteľov v praxi založený na princípoch decentralizácie, konkurencie a slobodnej voľby. Zabezpečením intenzívneho preškolenia učiteľov, poskytovania metodologickej pomoci, ako aj finančnej motivácie na zapojenie učiteľov do tvorby školských vzdelávacích programov sú vytvorené vhodné podmienky na prijatie jednotlivých reformných krokov.

Politika zriaďovateľa

Problematika rozvoja a udržania konkurencieschopnosti SOŠ sa na úrovni kraja rieši komplexne (spolu s ostatnými odvetvami či inštitúciami) v rámci regionálnej rozvojovej koncepcie. Jej hlavným cieľom je zabezpečenie súladu strednodobého a dlhodobého rozvoja kraja v hospodárskej a sociálnej oblasti, s rozvojom/budovaním nevyhnutných vzdelanostných kapacít. Do úvahy sa pri všetkých kľúčových rozhodnutiach o SOŠ sa berú i prognózy ďalšieho vývoja kraja.

Kritériá pre združovanie, spájanie, rušenie škôl sú jasne definované. Finančné hľadisko a efektívnosť nakladania s financiami nie sú viac určujúcim a jediným indikátorom. Vypracované sú jednoznačné kritériá pre optimalizáciu škôl (nie ich redukciu), ktoré zohľadňujú aj rozvojové aspekty.

Hlavným predpokladom pri obsadzovaní riadiacich postov na SOŠ je splnenie kritérií nastavených v rámci stanovených štandardov kariérneho rastu pedagógov, ako aj dodatočných novo definovaných kritérií, medzi ktorými sú zdôrazňované špecializované riadiace kompetencie a zručnosti.

S uskutočnenými reformami v oblasti vzdelávania sa rozširuje sféra pôsobností, miera zodpovednosti a kompetencií VÚC. Zriaďovatelia sú aktívnymi spolutvorcami školských vzdelávacích programov. V rámci ich tvorby súčasne vystupujú ako koordinátori spolupráce medzi SOŠ a zamestnávateľmi.

VÚC ako hlavný nositeľ rozvojových procesov na úrovni kraja aktívne využíva priestor daný novou legislatívou. Samosprávny kraj v širšom ponímaní vytvára podmienky/fungujúcu platformu pre diskusiu kľúčových aktérov v oblasti odborného vzdelávania a prípravy. Vo vzťahu k SOŠ presadzuje komunikáciu pred direktívnym prikazovaním. Kraj ako zriaďovateľ poskytuje intenzívnu poradenskú a konzultačnú podporu SOŠ. Vytvára podmienky pre vzdelávanie manažmentu a pedagogických pracovníkov SOŠ.

Vhodným nastavením podporných nástrojov prispieva k zvyšovaniu uplatniteľnosti absolventov SOŠ v jeho pôsobnosti. Kraj aj v oblasti školstva postupuje podľa zásad a dodržiava princípy dobrého spravovania. Prináleží mu pozícia kľúčového koordinátora rozvojových aktivít v oblasti SOŠ na úrovni kraja – príprava politiky, spájanie/aktivizácia kľúčových hráčov, a pod.

V oblasti financovania kraj naďalej vo vzťahu k centrálnej správe vystupuje len ako sprostredkovateľ finančných prostriedkov, resp. ich toku medzi štátom a SOŠ. V rámci svojich politík však vytvára nástroje a získava dodatočné zdroje na podporu rozvoja SOŠ. Zároveň je z jeho úrovne podporované získavanie dodatočných mimorozpočtových zdrojov SOŠ (napr. zárukami, poskytnutím možnosti spolufinancovania pri realizácii projektov, ak daný projekt zodpovedá stanoveným kritériám podpory).

Politika školy

SOŠ-ky aj vďaka zefektívneniu fungovania celého školského systému (vrátane systému financovania, aj keď predpokladáme, že normatívne sa nezmení, len sa lepšie definujú kritériá určovania výšky normatívu a pridelovania financií školám) sú orientované na kvalitu vzdelávania a jej zvyšovanie v nových podmienkach, a na udržanie konkurencieschopnosti a životaschopnosti SOŠ – pričom uplatniteľnosť absolventov SOŠ je jedným z jej hlavných kritérií.

V rámci decentralizačného procesu je značná časť kompetencií a zodpovedností presunutá až na úroveň samotných SOŠ. SOŠ tak získajú väčšiu samostatnosť v rozhodovaní.

V systéme väčšej decentralizácie a presunu kompetencií priamo na školy je manažment školy vo väčšej miere motivovaný k proaktívnemu spôsobu jednania a realizácii aj inovatívnejších riešení (vo všetkých sférach riadenia), a „tlačený k napredovaniu“ – rozvoju manažérskych zručností a ich aktívnemu permanentnému využívaniu spolu

s nástrojmi ako plánovanie, marketing, a pod. Aj napriek tomu, že SOŠ naďalej fungujú ako štátne vzdelávacie inštitúcie (vzhľadom k spôsobu financovania, legislatívy v oblasti SOŠ, centrálné riadenie a samospráva) biznis model ich fungovania sa čoraz viac presadzuje. Boj o žiaka vyhrávajú školy s dobrým menom, vysokou úspešnosťou uplatniteľnosti svojich absolventov a efektívnym marketingom.

Na základe spoločných kritérií hodnotenia sú manažmenty motivované k zvyšovaniu konkurencieschopnosti ich škôl. Manažmenty SOŠ pracujú so strednodobou a dlhodobou perspektívou (vytvárajú a využívajú rozvojové plány SOŠ). Priamo do školského procesu sú zainteresovaní budúci potenciálni zamestnávateľia absolventov SOŠ. S cieľom posilniť tímovú spoluprácu vedenia školy, učiteľov a ostatných pedagogických pracovníkov dochádza k zefektívneniu vnútorných organizačných a riadiacich štruktúr.

Vnímanie potreby rozvoja manažérskych vedomostí a zručností je natoľko výrazné, že vychádza/je iniciované priamo samotnými manažérmi. V rámci celoživotného vzdelávania, prijatého kariérneho systému a motivujúceho systému odmeňovania sú nielen riadiaci pracovníci škôl, ale aj učitelia vysokou mierou zapojení do vzdelávacích programov a zvyšovania svojej kvalifikácie. Na školách je zavedený systémový prístup k zvyšovaniu odborných kapacít svojich učiteľov.

Zvýši sa percento využívania externých zdrojov financovania prevádzky SOŠ, ale najmä to platí vo vzťahu k zabezpečeniu praktického vyučovania žiakov

Školy fungujú ako otvorené inštitúcie smerom ku školskej komunite a jej iniciatívam s cieľom zväčšiť priestor na participáciu rodičov, obyvateľov miest a obcí, členov rôznych spoločenských a kultúrnych organizácií a združení, predstaviteľov cirkví, ako aj potenciálnych zamestnávateľov na živote školy a zvýšiť ich záujem o jej prosperovanie.

Vývoj počtu študentov

Vývoj počtu študentov SOŠ síce v absolútnych hodnotách z dlhodobého hľadiska aj vďaka nepriaznivému demografickému vývoju klesá, ale jeho výrazne nepriaznivý trend sa zmierňuje.

V dôsledku zmien ďalších faktorov a dosiahnutia flexibilnejšieho fungovania SOŠ, zlepšenia prepojenosti systému SOŠ a trh práce, lepšej koordinácii zo strany VÚC, a pod., sa zužujú nožnice medzi dopytom a ponukou odborne kvalifikovanej pracovnej sily.

Zvýšením uplatniteľnosti absolventov SOŠ a zlepšením ich ohodnotenia – tzn. dosiahnutím lepšieho súladu medzi profilom absolventa a dopytom sa z hľadiska faktorov ovplyvňujúcich voľbu povolania zmierňuje tzn. trendová zložka („in“), teda zotrvačnosť/dopyt po istých typoch škôl, ktoré produkujú absolventov s tzv. lepším kreditom.

Ako následok dobre nastaveného mechanizmu na udržiavanie súladu profilov absolventov s potrebami trhu práce, vysoká flexibilita SOŠ a promptné reagovanie na zmeny umožňuje jednotlivým SOŠ udržať si širokú škálu záujemcov o dané odbory.

Uplatniteľnosť absolventov a súlad ponuky a dopytu po práci

Z pohľadu žiakov a rodičov je uplatniteľnosť kľúčovým faktorom pri výbere školy a jedným z hlavných kritérií na hodnotenie kvality SOŠ. Z pohľadu VÚC je

uplatniteľnosť absolventov SOŠ jedným z hlavných kritérií ich životaschopnosti – čo na druhej strane pri rozhodovaní o spájaní, zlučovaní či rušení škôl vedie k zániku tých škôl, ktoré nie sú schopné ho splniť.

V súlade s vyššie spomenutým (zlepšenie systému fungovania, väčšia miera decentralizácie, vyššia efektívnosť, dôraz na kvalitu SOŠ a pod.) sa trh práce ďalej nedeformuje. Tým, že štát zaujíma jednoznačnejšiu pozíciu, (rovnako aj VÚC) a robí primerané zásahy do siete škôl, a zvýši sa koordinačná funkcia VÚC v súlade s princípmi dobrého spravovania, ako aj samotné školy proaktívnejšie reagujú vo vzťahu k meniacemu sa prostrediu a potrebám trhu práce zmenami štruktúry študijných a učebných odborov, sa na regionálnej i štátnej úrovni zastaví nožnicový efekt medzi ponukou a dopytom. Zamestnávateľia získajú pracovnú silu v primeranej odbornej kvalifikácii a s relevantnými zručnosťami, a absolventov nachádzajú uplatnenie na trhu práce a nadobúdajú pracovné návyky.

Rozvojový scenár – Zhrnutie

- *SOŠ fungujú v nových podmienkach vytvorených vďaka komplexnej reforme školského systému pozostávajúcej z viacerých etáp a série na seba nadväzujúcich krokov, ktorá priniesla zefektívnenie fungovania a zvýšenie kvality vo vzdelávaní;*
- *direktívne riadenie procesu vzdelávania z pozície MŠ SR je nahradené novými mechanizmami posilňujúcimi uplatňovanie princípov slobody, subsidiárnej zodpovednosti, participácie a konkurencie; zriaďovatelia a školy majú garantované väčšie kompetencie v oblasti koncipovania, realizácie, kontroly a vyhodnocovania procesu vzdelávania;*
- *posilnené je postavenie školy ako slobodnej vzdelávacej inštitúcie – SOŠ majú značné právomoci v rozhodovaní o obsahu a metódach vzdelávania v rámci školských vzdelávacích programov, ich efektívne fungujúce manažmenty aktívne využívajú nástroje v oblasti plánovania rozvoja školy, zvyšovania kvality vzdelávania, marketingu, a v partnerstvách vytvárajú študijné odbory s vysokou mierou uplatniteľnosti absolventov;*
- *vytvorené sú nové mechanizmy hodnotenia a rozvoja kvality škôl;*
- *zavedený je fungujúci systém vzdelávania a motivácie pedagogických zamestnancov a zavedené sú nástroje na zlepšenie postavenia učiteľov v spoločnosti;*
- *kraj ako kľúčový aktér/nositeľ regionálneho rozvoja vytvára aj politiky v oblasti stredného odborného školstva a nástroje na ich uplatňovanie, vystupuje ako koordinátor, partner, rozhodovateľ v kľúčových otázkach fungovania SOŠ;*
- *efektívne je nastavený systém prepojenia trhu práce a trhu vzdelávania.*

Spracovaný materiál vychádza zo zdrojov:

- [1] Hlavné smery rozvoja stredného odborného školstva na Východnom Slovensku. T. Želinský, Ing., A. Kozlayová, Ing., M. Blaško, RNDr., PhD. 2007. Analýza spracovaná v rámci projektu EMANAROS – Efektívny Manažment ako Nástroj pre Rozvoj školy
- [2] Podklady získané na základe riadených diskusií s expertmi (zástupcovia odborov školstva PSK a KSK, experti z univerzít) manažérmi partnerských a pilotných stredných odborných škôl z Východného Slovenska zapojených do projektu EMANAROS – Efektívny Manažment ako Nástroj pre Rozvoj školy
- [3] Stratégia očakávaných zmien na slovenských základných a stredných školách. Z. Humajová, Mgr., Konzervatívny inštitút M. R. Štefánika. Marec 2007. www.konzervativizmus.sk
- [4] Návrh Legislatívneho zámeru zákona o výchove a vzdelávaní. MŠ SR, 2007. www.minedu.sk
- [5] Návrh Legislatívneho zámeru zákona o postavení pedagogických zamestnancov. MŠ SR, 2007. www.minedu.sk
- [6] Návrh Koncepcie profesijného rozvoja učiteľov v kariérovom systéme. MŠ SR, 2007. www.minedu.sk